

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-1-132-19>

УДК 364-053.2:351/354(477)

Мирошніченко Аліна Іванівна¹

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»***Бойко Валентина Вячеславівна²**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

Анотація. Стаття присвячена аналізу ролі держави та громадянського суспільства у захисті прав дітей, які постраждали від війни на території України. В умовах збройного конфлікту, коли діти стикаються з втратами, травмами та змінами соціального середовища, особливу увагу приділено механізмам правового забезпечення, соціальної підтримки та реабілітації. Автор досліджує ефективність державних заходів, таких як виплати та програми реабілітації, а також розглядає важливість громадських ініціатив у забезпеченні прав та добробуту дітей. Зокрема, аналізується роль волонтерських організацій, благодійних фондів та психологічної допомоги. Стаття також звертає увагу на проблеми, що ускладнюють реалізацію заходів соціального захисту, зокрема бюрократичні перепони, недостатнє фінансування та дефіцит кваліфікованих кадрів. Окремо розглядається міжнародний досвід, який може сприяти вдосконаленню політики у цій сфері. У висновках наголошується на необхідності комплексного підходу для забезпечення ефективного захисту прав дітей, вдосконалення нормативно-правової бази та розширення реабілітаційних програм.

Ключові слова: права дітей, захист прав дітей, війна, збройний конфлікт, держава, громадянське суспільство, воєнні дії.

Alina Myroshnychenko

Ph.D. in Public Administration,

Associate Professor at the Department of Public Administration and Law

*National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"***Valentyna Boiko**

Ph.D. in Juridical Sciences,

Associate Professor at the Department of Public Administration and Law

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

THE ROLE OF THE STATE AND CIVIL SOCIETY IN PROTECTING THE RIGHTS OF CHILDREN AFFECTED BY HOSTILITIES

Summary. This article examines the problem of protecting the rights of children affected by the war in Ukraine, in particular, the mechanisms of state and civil support in the context of the armed conflict. Particular attention is paid to the analysis of the legal framework for the rights of affected children, as well as to the assessment of the effectiveness of measures taken by the government and civil society to ensure their welfare and social rehabilitation. The armed conflict in Ukraine has significantly worsened the living conditions of children, creating numerous social, psychological and physical threats to their development. The loss of relatives, violence, displacement, trauma, and lack of adequate access to education and healthcare services have become major challenges that require urgent and comprehensive solutions from the state and civil society. The article discusses the most important aspects of this problem, namely the provision of social guarantees, legal protection, rehabilitation and access to education and psychological support. Based on the analysis of the regulatory framework and current social initiatives, the author assesses the effectiveness of state programs and measures aimed at supporting child victims. In particular, the practice of providing state benefits to orphans, rehabilitation programs, and the creation of a single information resource for monitoring child victims are discussed. In addition, the importance of civil society in supporting affected children through volunteer initiatives and charitable organizations that facilitate the provision of humanitarian aid, psychological support and educational programs is highlighted. Among the challenges that remain relevant for Ukraine in this area are bureaucratic obstacles, limited funding, and the lack of a sufficient number of qualified specialists in the social and medical spheres. The article emphasizes the need to improve interagency coordination mechanisms, develop long-term strategies for integrating children into society, and empower civic initiatives. Thus, despite significant efforts by the government and civil society organizations, the effectiveness of measures to ensure the rights of children affected by the war requires further improvement of policies aimed at improving the resource provision and quality of social services. In this situation, it is important not only to solve current problems, but also to create conditions for the recovery and social integration of children affected by war.

Keywords: children's rights, protection of children's rights, war, armed conflict, state, civil society, hostilities.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5984-4731>² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9320-0671>

Постановка проблеми. Збройний конфлікт на території України суттєво загострив проблему захисту прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Війна призводить до втрати батьків, фізичних та психологічних травм, зміни соціального середовища, що створює загрози для нормального розвитку дитини. В цих умовах роль держави та громадянського суспільства у забезпеченні соціальних гарантій, правового захисту та реабілітації постраждалих дітей є критично важливою.

З 2014 року значна кількість дітей зазнала важких психологічних та фізичних травм, деякі з них стали жертвами фізичного та сексуального насильства, а також примусового переміщення або депортації до російської федерації¹ [2, с. 43]. За даними Офісу Генерального прокурора України, станом на листопад 2024 року, відповідно до офіційної інформації ювенальних прокурорів, 592 дитини загинули, а понад 1702 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Ці показники можуть змінюватися, оскільки процес встановлення точних втрат триває, зокрема в районах активних бойових дій, а також на тимчасово окупованих та щойно звільнених територіях.

Війна в Україні зумовила виникнення численних викликів у сфері захисту прав дітей, що вимагає комплексного підходу з боку державних органів та громадянського суспільства. Нерівномірний доступ до соціальних послуг, недостатнє фінансування реабілітаційних програм та правова незахищеність дітей, які стали жертвами насильства або втратили родичів, є лише частиною проблем. Актуальним питанням залишається забезпечення ефективного механізму міжвідомчої координації у наданні допомоги, розширення можливостей громадських ініціатив та підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до проблеми захисту прав дітей у кризових ситуаціях постійно зростає. Дослідники аналізують механізми соціальної адаптації дітей, які постраждали від конфліктів, наголошують на необхідності інтегрованого підходу до забезпечення їхніх прав. Проблема дотримання конституційних прав дітей та їх відповідності міжнародним стандартам у воєнний час неодноразово привертала увагу українських науковців, зокрема В. Белевцевої, І. Волошиної, Н. Доброжанської, О. Китайко, І. Коржа, Н. Кудерської, О. Кудрявцевої, Н. Опольської, В. Подорожного, О. Радзівського, Л. Шобей та інших. Проте, незважаючи на значний науковий інтерес до цієї тематики, досі існує низка невирішених питань, пов'язаних із гарантуванням прав дітей та дотриманням міжнародних стандартів їхнього захисту в умовах воєнного стану. У вітчизняній та зарубіжній літературі обговорюються моделі соціального супроводу дітей, зокрема досвід міжнародних організацій, таких як ЮНІСЕФ та ООН. Дослідженням цих питань займалися такі науковці, як В. Баранова, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Т. Семігіна, а також зарубіжні вчені – М. Вудхед, Г. Ленсдоун, Дж. Бой-

ден, М. Ратгер.. Їхні роботи присвячені аналізу механізмів соціального захисту дітей у кризових умовах та ролі міжнародних організацій у цьому процесі. При цьому залишається актуальним питання взаємодії державних органів та громадянського суспільства у створенні ефективних механізмів соціального захисту постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, зокрема дітей.

Метою статті є аналіз ролі держави та громадянського суспільства у захисті прав дітей, які постраждали від війни, визначення ключових проблем та перспектив розвитку державної політики у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати сучасний стан правового забезпечення захисту дітей в умовах війни; оцінити ефективність державних заходів та громадських ініціатив у цій сфері; дослідити міжнародний досвід та окреслити перспективи вдосконалення державної політики щодо захисту постраждалих дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава є основним гарантом забезпечення прав дітей відповідно до міжнародних норм і національного законодавства. У відповідь на воєнні виклики урядом України було запроваджено ряд заходів, спрямованих на соціальну підтримку постраждалих дітей. Зокрема, передбачено державні виплати, які варіюються залежно від категорії постраждалих дітей: дітям-сиротам, що втратили батьків внаслідок бойових дій, надається щомісячна матеріальна допомога у розмірі, що еквівалентний прожитковому мінімуму. Також запроваджено програми реабілітації у санаторіях, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів, однак їхнє охоплення поки що залишається недостатнім.

Правова допомога дітям, що постраждали внаслідок війни, включає забезпечення безкоштовного юридичного супроводу у випадках порушення їхніх прав, зокрема у питаннях опіки, усиновлення та відновлення документів. Однак, ефективність цих заходів часто ускладнюється бюрократичними процедурами, нестачею фінансування та кадрових ресурсів, що підтверджується даними моніторингових досліджень правозахисних організацій. Зокрема, у дослідженні, проведеному ІСАР «Єднання», зазначено, що процедура отримання соціальних послуг є надмірно бюрократизованою, а відсутність ефективного механізму обміну даними між різними державними структурами значно ускладнює та сповільнює роботу надавачів соціальних послуг. Також підкреслюється критична потреба у створенні цифрового інструменту для об'єднання баз даних різних державних структур [4].

Крім того, у «Тіньовому звіті» Лабораторії законодавчих ініціатив зазначено, що, попри прийняття урядом плану заходів з виконання рекомендацій Європейської комісії, існують проблеми з реалізацією цих заходів через недостатнє фінансування та кадрове забезпечення. Звіт також містить рекомендації щодо усунення цих недоліків [1].

¹ Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України: наукове видання / О.А. Біда, А.Б. Блага, А.П. Бущенко, О.А. Мартиненко, П.І. Пархоменко, М.Г. Статкевич, С.В. Тарабанова. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ., КИТ, 2016. 82 с.

Україна активно розвиває спеціальні механізми захисту прав дітей в умовах війни. До основних заходів належать:

– ухвалення Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території» (2014), який надає соціальні гарантії дітям, постраждалим від війни [5, с. 42-43];

– реалізація програми «Дитина не сама» (2022), яка спрощує процедуру встановлення опіки та надає підтримку дітям, які залишились без піклування [4];

– створення платформи «Діти війни» – єдиного інформаційного ресурсу для моніторингу викрадених і депортованих дітей [9];

– впровадження національної ініціативи Bring Kids Back UA (2024), що є частиною міжнародної «Формули миру» та спрямована на повернення незаконно депортованих дітей.

Зазначені вище дослідження свідчать про необхідність реформування існуючих процедур та покращення ресурсного забезпечення для підвищення ефективності захисту прав дітей, які постраждали від війни.

Громадянське суспільство також відіграє важливу роль у захисті прав дітей, а саме шляхом волонтерських ініціатив, створення благодійних фондів, організації програм психологічної підтримки. Наприклад, фонд «Future for Ukraine» у 2023 році організував понад 100 психологічних тренінгів для дітей-переселенців, у яких взяли участь понад 2000 дітей [7]. Крім того, громадські організації сприяють залученню міжнародної допомоги, забезпечуючи постраждалих дітей необхідними речами, такими як одяг, навчальні матеріали та засоби першої необхідності. Різноманітні благодійні фонди надають сім'ям переселенців з дітьми одяг, дитяче харчування, продуктові набори, памперси та гігієнічні товари, ліки, іграшки, солодоці, навчальні та розвивальні матеріали, а також речі яких потребують діти. Такі ініціативи громадянського суспільства є важливим доповненням до державних зусиль у забезпеченні прав та добробуту дітей, які постраждали від війни.

В умовах війни Міністерство освіти і науки України здійснює ряд заходів для забезпечення доступу дітей до освіти та психологічної підтримки. Одним із основних напрямків є розвиток дистанційного навчання, яке забезпечує безперервність освітнього процесу. Важливими інструментами є платформи, зокрема «Всеукраїнська школа онлайн», що пропонує відеоуроки, тестові завдання та інтерактивні матеріали для учнів різних вікових груп. Крім того, платформа НУМО, за підтримки ЮНІСЕФ, надає відеозаяття для дітей віком від 3 до 6 років, а також поради фахівців з надання першої психологічної допомоги [6].

Щодо психологічної підтримки, Міністерство ініціювало відкриття спеціалізованих центрів психологічної адаптації в школах. Однак доступність цих центрів залишається обмеженою, що вимагає подальших зусиль щодо розширення мережі та покращення ефективності надання допомоги дітям, які пережили кризові події. Враховуючи потреби учнів, МОН також підтримує інклюзивне навчання, створюючи інклюзивно-ресурсні центри, які надають психолого-педа-

гогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з особливими освітніми потребами [8].

Загалом, ці ініціативи спрямовані на інтеграцію дітей у суспільство через систему освіти, зокрема, через запровадження інклюзивних практик та активізацію заходів, що стосуються психологічної допомоги. Однак ефективність їх реалізації залишається актуальним питанням, яке потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Сучасний стан державної політики у сфері захисту прав дітей, які постраждали від війни, свідчить про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, розширення реабілітаційних програм та створення стабільної системи соціального супроводу. Важливим завданням є розробка довгострокових стратегій інтеграції дітей у суспільство, які враховують їхні індивідуальні потреби та сприяють відновленню психологічного благополуччя. У відповідь на воєнні виклики урядом України було запроваджено низку заходів, спрямованих на соціальну підтримку дітей, які постраждали внаслідок війни. Зокрема, це включає державні виплати, реабілітаційні програми, правову допомогу та інші форми соціальної підтримки, які мають на меті забезпечити безперервність життєдіяльності дітей, зменшити психологічні наслідки війни та забезпечити належні умови для їхнього розвитку.

Одним з основних напрямків соціальної підтримки є державні виплати. Відповідно до законодавства України, постраждалі діти мають право на одноразову компенсацію за шкоду, завдану внаслідок війни, а також на регулярні виплати, що включають матеріальну допомогу для покриття основних потреб. Такі виплати здійснюються через систему соціального захисту, зокрема через місцеві органи влади. Важливо зазначити, що розмір таких виплат може змінюватись в залежності від тяжкості наслідків війни, рівня постраждалості та віку дитини.

Реабілітаційні програми для дітей постраждалих від війни включають медичну та психологічну допомогу, фізичну реабілітацію та соціальну адаптацію. Реалізація таких програм часто здійснюється через медичні установи, а також в рамках місцевих та державних реабілітаційних центрів. Вони надають допомогу дітям, що пережили травматичні події, зокрема через надання послуг психологічної підтримки, індивідуальних і групових консультацій, а також через спеціалізовані терапії, що сприяють відновленню емоційного стану дітей.

Не менш важливою складовою є правова допомога, що включає надання юридичних консультацій, захист прав дітей, які постраждали від війни, та допомогу у вирішенні правових питань, зокрема щодо відшкодування шкоди, отриманої внаслідок військових дій. Організації, що займаються правовим захистом, забезпечують доступ до юридичних послуг для дітей та їхніх батьків, сприяють подачі позовів щодо відшкодування шкоди та захисту їхніх прав.

Однак ефективність зазначених заходів часто зіштовхується з низкою проблем, серед яких бюрократичні процедури, що ускладнюють доступ до необхідної допомоги. Часто громадяни стикаються з затримками в обробці документів

та відсутністю чітких інструкцій щодо реалізації прав дитини на соціальну підтримку, що створює додаткові труднощі для осіб, які шукають допомогу.

Крім того, нестача фінансування є серйозною проблемою для реалізації реабілітаційних програм та державних виплат. Фінансові ресурси, виділені на соціальну підтримку постраждалих дітей, часто є обмеженими і не покривають усіх потреб, що виникають у результаті війни. Це може призводити до затримок в отриманні допомоги та зменшення якості наданих послуг.

Іншим аспектом, який негативно впливає на ефективність заходів, є недостатня кількість кваліфікованих кадрів. Зважаючи на великий обсяг постраждалих осіб і збільшену потребу в реабілітаційних і психологічних послугах, існує дефіцит спеціалістів, здатних надати професійну допомогу. Це стосується не лише медичних працівників, а й психологів, соціальних працівників та юристів, що спричиняє додаткові труднощі у забезпеченні належного рівня підтримки для постраждалих дітей.

Таким чином, попри значні зусилля уряду щодо надання соціальної підтримки постраждалим дітям, ефективність цих заходів значною мірою залежить від здатності подолати вказані проблеми, зокрема бюрократичні перепони, дефіцит фінансування та кадрових ресурсів.

Громадянське суспільство відіграє ключову роль у захисті прав дітей, особливо в умовах воєнного конфлікту, коли державні інституції часто не здатні повністю задовольнити всі потреби постраждалих осіб. Волонтерські ініціативи, благодійні фонди та програми психологічної підтримки є важливими елементами цієї системи. Вони забезпечують додаткову допомогу в обсягах, які значною мірою перевищують державні можливості, а також є гнучкими та оперативними у вирішенні нагальних проблем.

Одним із напрямів діяльності громадянського суспільства є волонтерські ініціативи, які зосереджені на підтримці дітей, що постраждали від війни. Громадські організації та волонтери активно працюють над гуманітарними постачаннями, евакуацією, соціальною адаптацією дітей, а також надають медичну, психологічну та матеріальну допомогу. Водночас громадянське суспільство виконує ширші функції, зокрема сприяє розробці державних програм, контролює їх реалізацію та лобіює соціально важливі реформи.

Ще однією важливою складовою є створення благодійних фондів, які забезпечують фінансову підтримку постраждалих дітей. Ці фонди мають можливість оперативно акумулювати кошти та спрямовувати їх на безпосередні потреби дітей, такі як медичні витрати, реабілітаційні заходи, навчання, а також на відшкодування шкоди. Благодійні організації, які займаються цими питаннями, часто мають більш гнучкі механізми надання допомоги, що дозволяє швидше реагувати на змінні потреби постраждалих.

Окремо слід зазначити роль психологічної підтримки, яку громадянські організації надають через організацію групових та індивідуальних сеансів з психологами, спеціалістами з кризової інтервенції. Враховуючи високий рівень стресу та травм, які переживають діти в умо-

вах війни, програми психологічної підтримки є критично важливими для їхньої емоційної реабілітації. Організації часто проводять психологічні тренінги для педагогів і батьків, щоб забезпечити належну підтримку дітям у процесі їх адаптації.

Проте, попри активну участь громадянського суспільства, існують значні проблеми, які ускладнюють ефективну реалізацію цих ініціатив. Одна з основних проблем — це відсутність чітких механізмів співпраці між громадськими організаціями та державними структурами. Відсутність нормативно-правових актів або чітких інструкцій щодо організації взаємодії може призводити до дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів, а також до затримок у наданні допомоги тим, хто її потребує. Більш того, на рівні місцевих органів влади часто відсутня координація з громадськими ініціативами, що ускладнює оперативне реагування на змінювані умови.

Координація є ще одним важливим викликом, оскільки організації часто працюють у межах обмежених територій, не маючи доступу до більш масштабних мереж і платформ для обміну інформацією. Це створює ситуації, коли одні й ті самі ресурси можуть бути використані неефективно або взагалі не досягнути адресатів. Для вирішення цієї проблеми необхідно створювати ефективні платформи для обміну інформацією між державними установами та громадськими організаціями, що дозволить оперативно реагувати на нові виклики.

Ще однією серйозною проблемою є недостатнє фінансування громадських ініціатив, що обмежує можливість організації у наданні тривалої та сталої підтримки. Благодійні фонди часто не мають стабільних джерел доходу, що обмежує їх здатність надавати допомогу на довгостроковій основі. У зв'язку з цим виникає необхідність у формуванні більш системних механізмів фінансування, включаючи партнерство з міжнародними організаціями та бізнесом.

Таким чином, хоча громадянське суспільство активно співпрацює з державними структурами, для підвищення ефективності цієї взаємодії необхідно визначити чіткі механізми співпраці. Зокрема, громадські організації беруть участь у розробці та моніторингу державних програм, реалізують соціальні проекти у партнерстві з владою, залучають фінансування з різних джерел, організують волонтерські ініціативи та проводять інформаційно-просвітницьку діяльність. Важливо забезпечити належну координацію між усіма учасниками процесу та розвивати сталі фінансові та ресурсні механізми підтримки, що дозволять надавати допомогу дітям на постійній основі.

Сучасний стан державної політики у сфері захисту прав дітей, які постраждали від війни, свідчить про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази, розширення реабілітаційних програм та створення стабільної системи соціального супроводу. Важливим завданням є розробка довгострокових стратегій інтеграції дітей у суспільство, які враховують їхні індивідуальні потреби та сприяють відновленню психологічного благополуччя.

Висновки. Військові дії в Україні створили значні виклики у сфері захисту прав дітей, що потребують комплексного підходу з боку держави та громадянського суспільства. Державна політика у цьому напрямку має бути орієнтована на забезпечення довгострокової соціальної під-

тримки та реабілітації, а громадянське суспільство – стати ефективним партнером у реалізації програм допомоги. Вдосконалення механізмів координації між цими інституціями є ключовою умовою для створення ефективної системи захисту прав дітей, які постраждали внаслідок війни.

Список літератури:

1. «Тінювий звіт» до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/ali_shadowreport_chapter23.pdf (дата звернення: 03.02.2025).
2. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України: наукове видання / О. А. Біда, А. Б. Блага, А. П. Бущенко, О. А. Мартиненко, П. І. Пархоменко, М. Г. Статкевич, С. В. Тарабанова. Київ : КИТ, 2016. 82 с.
3. Діти і війна в Україні: про становище дітей із сімейних форм виховання та інституційних закладів: аналітичний звіт Представництва Дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ, МБО «Партнерство «Кожній дитині». – Київ, 2022. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiACmonitoring%20report.pdf (дата звернення: 03.02.2025).
4. Звіт за результатами соціального дослідження «Зацікавленість і спроможність організацій громадянського суспільства надавати соціальні послуги». URL: <https://ednannia.ua/attachments/article/12720/Дослідження%20про%20соціальні%20послуги.pdf> (дата звернення: 03.02.2025).
5. Легка О. В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 41–45.
6. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. – Київ, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (дата звернення: 03.02.2025).
7. Офіційний веб-сайт благодійного фонду «Future for Ukraine». URL: <https://ffu.foundation/news/pidsumovuyemodobri-spravi-za-2023-rik> (дата звернення: 03.02.2025).
8. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення: 03.02.2025).
9. Офіційний портал пошуку дітей «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/about-us/> (дата звернення: 03.02.2025).

References:

1. *T'in'ovyy zvit do rozdil'u 23 «Pravosuddya ta fundamental'ni prava» Zvitu Yevropeys'koyi komisiyi shchodo Ukrayiny u 2023 rotsi* [Shadow report on Chapter 23 "Justice and fundamental rights" of the European Commission's report on Ukraine in 2023]. (2023). Retrieved February 3, 2025, from https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/ali_shadowreport_chapter23.pdf
2. Bida, O. A., Blaha, A. B., Bushchenko, A. P., Martynenko, O. A., Parkhomenko, P. I., Statkevych, M. G., & Tarabanova, S. V. (2016). *Dytynstvo pid prytsilom: prava dytyny v umovakh zbroynoho konflikty na shhodi Ukrayiny* [Childhood under the gun: Children's rights in the armed conflict in eastern Ukraine]. Ukrainian Helsinki Human Rights Union. KIT.
3. *Dity i viyna v Ukrayini: pro stanovyshche ditey iz simeynykh form vykhovannya ta instytutsiynykh zakladiv* [Children and war in Ukraine: On the situation of children in family-based care and institutional settings]. (2022). UNICEF, Partnership "Kozhniy dytyni". Retrieved February 3, 2025, from https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiACmonitoring%20report.pdf
4. *Zvit za rezultatamy sotsial'noho doslidzhennya «Zatsikavlenist' i spromozhnist' orhanizatsiy hromadyans'koho suspil'stva nadavaty sotsial'ni posluhy»* [Report on the results of a social study "Interest and ability of civil society organizations to provide social services"]. (n.d.). Retrieved February 3, 2025, from <https://ednannia.ua/attachments/article/12720/Дослідження%20про%20соціальні%20послуги.pdf>
5. Lehka, O. V. (2022). *Mizhnarodno-pravove rehulyuvannya zakhystu prav ditey v umovakh voyennoho stanu* [International legal regulation of children's rights protection in martial law conditions]. *Pravova pozytsiya*, 2(35), 41–45.
6. *Osvita i nauka Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu* [Education and science of Ukraine under martial law]. (2023). Informational and analytical collection. Retrieved February 3, 2025, from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
7. *Ofitsiynyy veb-sayt blahodiynoho fondu «Future for Ukraine»* [Official website of the charity foundation "Future for Ukraine"]. (n.d.). Retrieved February 3, 2025, from <https://ffu.foundation/news/pidsumovuyemodobri-spravi-za-2023-rik>
8. *Ofitsiynyy veb-sayt Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny* [Official website of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. (n.d.). Retrieved February 3, 2025, from <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
9. *Ofitsiynyy portal poshuku ditey «Dity viyny»* [Official portal for searching children "Children of War"]. (n.d.). Retrieved February 3, 2025, from <https://childrenofwar.gov.ua/about-us/>